

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Fagleksikografens forskellige brugergrupper med specielt henblik på beslutningstagere og disses rådgivere	
Forfatter:	Uwe Kaufmann	
Kilde:	Nordiska Studier i Lexikografi 4, 1996, s. 215-223 Rapport från Konferens om lexikografi i Norden, Esbo 21.-24. maj 1997	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive	

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Uwe Kaufmann

Fagleksikografiens forskellige brugergrupper med specielt henblik på beslutningstagere og disses rådgivere

The basic aim of dictionaries is to mediate relevant and correct information to intended users. Included in this objective is that the information must be easily obtainable and easily understood. This aim seems obvious but practice shows it is not. First, many books are insufficient because of their content of misinformation. Secondly, the lexicographical and linguistic reweaving is often defective. Finally, active users of dictionaries make up only a limited proportion of the potential user group,

In my opinion it is possible to increase the quality of the dictionaries but how to convert latent users into active users?

Indledning

I Norden såvel som i mange andre lande produceres ordbøger, leksika og encyklopædier i stigende omfang. Leksikografien som fag gør fremskridt og er blevet meget mere synlig i de seneste år. Ydermere åbner de nye elektroniske hjælpemidler også på dette fagområde et væld af nye muligheder bl.a. i forbindelse med oprettelsen af tekstkorpora. Nu som før henvender de producerede værker sig til forskellige brugergrupper. Forskelligheden beror på, dels hvad brugeren vil opnå med et opslag og dels hvilket videnpotentiale brugeren har.

Tilbuddet i ordbøger og leksika er bredt, men kan efter min mening anbringes i to overordnede klasser: Almene værker og specialiserede værker. De almene værker skal kunne give oplysninger til lægmand, hvorimod specialudgivelserne dækker et snævrere felt og forudsætter et højere viden-niveau og/eller et højere engagement af brugeren. Hvad der imidlertid ikke må glemmes er, at almene opslagsværker omfatter en lang række specialemner. Det vil sige, at almene værker indeholder fagleksikografiske elementer.

Brugerens forventninger til ordbøger og leksika må være, at de giver korrekte oplysninger af passende omfang med et lille tidsforbrug. Om værkerne er på papirform eller foreligger som elektroniske udgivelser er i denne sammenhæng uden betydning.

Hvis brugeren har behov for mere uddybende informationer, må ordbøger og leksika vige for håndbøgerne. Og hvis håndbogens informationer er utilstrækkelige må faglitteraturen tages i anvendelse.

I nedenstående vil jeg give en kort redegørelse for nogle konklusioner, jeg er kommet frem til ved opslag i forskellige almene værker og specialværker. Dernæst vil jeg komme ind på det forhold, at kun en del af brugermålgruppen også er aktive brugere af ordbøger.

Produktion af leksika/ordbøger

I denne artikel skelnes der ikke mellem ordbog og leksikon, og endvidere anvendes betegnelsen bog eller værk, hvad enten der er tale om papir eller elektroniske udgivelser.

I maj 1996 afholdtes der i København Det ottende Symposium for Leksikografi, og her gav jeg en række eksempler på, hvorfor et fagligt samarbejde er en nødvendighed for, at et leksikon bliver godt (Kaufmann, 1996). Min oplevelse var, at mange i princippet var enige med mig. Men i den virkelige verden er der åbenbart en lang række grunde til, at man forholder sig anderledes. Jeg skal nævne nogle af dem.

Jeg har lavet undersøgelser af forskellige almene værker ved at foretage opslag af lemmata hørende til mit eget fagområde, som er biokemi og genetik. Jeg har sammensat en liste over fagtermer, som i denne sammenhæng ikke er rariteter eller spidsfindigheder: gen, protein, bakteriofag, enzym, celle, kromosom, virus etc. Hvis jeg ikke har fundet opslagsordet direkte eller har kunnet "nøgle" mig til det ad anden vej, har jeg accepteret det. Det har været redaktørens valg eller rettere fravalg. Enten fordi han eller hun ikke kendte begrebet, eller også har ordets relevans som opslagsord været tvivlsom. I Norsk Riksmålsordbok fra 1995 finder jeg:

bakteriofag, en, -er (dannet til nylat. bacterium 'bakterie' og gr. phagein 'spise'), baktr., med., submikroskopisk organisme, opfattet som virus, som snylter på og til dels opløser og dreper bakterier.

Informationen er forkert. En bakteriofag skal ikke opfattes som et virus, det er et virus. Og derfor heller ikke nogen organisme. Hertil hører nemlig stofskifte og evnen til at formere sig. Et virus har ingen stofskifte og formeringen sker i værtsorganismen med dennes biokemiske værktøj, dvs. den formeres.

gen, ... celleelement, som arveanleggen er knyttet; *genene, som blindt skulle søge videre, i ennå ufødte liv* (D. Solstad, Ellefte roman, 101)

Informationen er i det mindste misvisende, fordi gener ikke kan være knyttet til arveanlæggene. Ordene gen og arveanlæg er nemlig synonyme. At redaktøren endvidere har valgt en romantekst, der tilskriver gener egenskaber, som de ikke har, er et fejlgreb.

Foruden disse to eksempler på fejlinformation og misvisning er der desværre mange andre i Riksmålsordboken. I Danmark har forlaget Lademann i 1995 udgivet en opdateret og nyrevideret udgave af sit leksikon på CD-ROM. Her finder jeg:

bakteriofager (græsk): undergruppe af virus, som snylter på bakterier; de mindste organismer, hos hvilke syntese af æggehvideoffer er blevet konstateret; 15-100 milliontedel af en mm store, ofte med en haleagtig forlængelse. Formerer sig i løbet af kort tid inden i en baktericelle til flere hundrede, som får bakterien til at bryde, hvorved de frigøres. Med visse bakteriofager kan man klassificere bakterier.

Af teksten er det egentlig vanskeligt at afgøre om det er virus eller bakterier, som er de mindste æggehvidestofproducerende organismer. Af størrelsesangivelsen kan det udledes (hvis man ved det), at der er tale om virus. Altså forkert, fordi virus ikke er organismer, som nævnt ovenfor. Ligeledes er det på kanten af en tilsnigelse at påstå, at virus formerer sig. Ligeledes som angivet

ovenfor, så **formeres** de ved hjælp af værtscellens biokemisk værktøj. Endelig er det ikke ligefrem forkert, at man kan anvende bakteriofager til identifikation af visse bakterier, men det er en meget marginal oplysning.

Ordbogsforlaget DUDEN i Tyskland nyder, efter hvad jeg ved, en vis agtelse. Her fandt jeg:

Bacteriophage: Virenähnliches Kleinstlebewesen, das Bakterien vernichtet.

Teksten fylder ikke engang en hel linie. Alligevel er der plads til tre fejl. Bakteriofagen er ikke "virenähnlich", der er et **virus**. Det er ikke et "Kleinstlebewesen", fordi det ikke er en organisme jvf. ovenfor. Bakteriofager slår heller ikke altid deres værter ihjel, men bakterier er altid bakteriofagernes værter.

Mitose, indirekte Zellteilung.

Indirekte celledeling?? Det er slet og ret den ene af de to almindelige typer celledeling, som findes i eukaryoter. Eukaryoter er organismer, hvis arveanlæg ligger i en afgrænset cellekerne i modsætning til prokaryoter, som bakterier hører til. Prokaryoter har ingen cellekerne. En anden navnkundig publikation er Bertelsmann Universallexikon. Situationen er stort set den samme som i Duden. Endda med næsten enslydende tekster. Hvem har skrevet af efter hvem?

Et andet eksempel har jeg hentet fra Le Grand Robert. Definitionen på bakteriofag var korrekt. Men teksten afsluttes med et eksempel, som let kan være misvisende. I USA udkom i 1996 Microsoft Encarta. Stort set er teksterne rigtige eller i det mindste acceptable. Men jeg har gjort en anden iagttagelse, hvad dette værk angår. Den almindelige amerikanske bruger må uvægerligt få det indtryk, at de allerfleste landvindinger inden for naturvidenskab gennem alle tider er gjort af amerikanere, idet amerikanerne generelt er navngivet, og har de fået tildelt Nobelprisen, er dette anført.

Foruden de her nævnte har jeg fundet mange eksempler i andre, almene udgivelser, der peger i samme retning: I almene værker er fagligheden prioriteret lavt. Og vil man sætte tal på, så er fejl- eller misvisningsfrekvensen op mod 0.5. Oven i dette kommer, at fejlene fint tjener som markører for afskrivning af andre og ældre publikationer, idet de fejlagtige tekster praktisk talt ordret er at finde i flere værker. I en række tilfælde har jeg kunnet spore dem tilbage i tiden. To ting er i denne sammenhæng meget kritisable. For det første forskertses muligheden for at fjerne fejl, og for det andet er opdatering umuliggjort.

Jeg vil ikke hermed påstå, at der aldrig er fagkyndige medarbejdere knyttet til projekter vedrørende produktion af almene ordbøger. For det er der. Men det ser ud til at være en meget tilfældig sammensat buket, ellers ville der ikke være så mange skrubbudser.

Det er mig en gåde at forlæggerne ikke i langt højere grad udnytter videnbanken, der forefindes i forbindelse med mange offentlige ansættelser, f.eks. videnskabeligt personale ved universiteterne. Disse institutioner har i en eller anden fremkommelig udstrækning pligt til at oplyse om deres fagområder og forskning. Det ville som en positiv bieffekt også være til gavn for institutionerne selv, der herved ville blive mere synlige, hvilket igen kunne medføre større bevågenhed, og større bevågenhed fra højere sted er slet og ret penge.

Foruden den leksikografiske ekspertise, den fagspecifikke ekspertise er også sproglig ekspertise nødvendig ved konceptionen af en almen ordbog. Jeg vil give to eksempler på ordbogsartikler til opslagsordet kønscelle.

kønscele en, -er

Kønsceller er specielle celler der produceres af såvel dyr som planter. De kan være hanlige og hunlige. Ved sammensmeltning af en hanlig kønscele, sædcelle eller pollenkor, og en hunlig kønscele, ægcellen, dannes en befrugtet ægcelle, en zygote, som kan udvikle sig til et nyt individ.

kønscele en, -er

Kønsceller, gameter, er haploide celler, der dannes ved meiosen. I dennes pachytenstadium sker der genetisk rekombination. Fusion af kønsceller medfører zygotedannelse. Dannelsen af gameter forekommer hos eukaryoter men aldrig hos prokaryoter.

- haploid, celle, meiose, zygote, eukaryot, prokaryot

Begge de to artiklers indhold er rigtige og fylder lige meget. Informationsoverlappet mellem de to tekster er omkring 70%. Den sidste tekst giver mest oplysning i faglig forstand og vil af fagmanden formodentlig blive foretrukket som leksikonartikel. Sprogligt er den første artikel mest forståelig for lægmand. Derfor er dette et eksempel på, at en dialog mellem den faglige ekspert og sprogeksperten vil føre til en sproglig fremstilling, som begge kan gå ind for.

Jeg har fra forlæggerens side været konfronteret med det synspunkt, at hvis kravet om stor faglighed skulle imødekommes, så ville der aldrig blive skrevet en eneste almen ordbog. Stillet over for en så massiv trussel, bliver man blød i knæene, men ved nøjere eftertanke kommer man frem til, at det gælder ikke. Fra mit eget forfatterskab af fagordbøger ved jeg, at man udmærket godt ved, når man bevæger sig ud på tynd is, og så skal alarmklokkerne ringe. Desuden skal jeg ikke undlade at henvise til et foredrag, som Klaus Rossenbeck holdt ved det ottende symposium om Leksikografi i København, maj 1996. Her berettede han om Philipp A. Nernsts Allgemeines Polyglotten-Lexikon der Naturgeschichte mit erklärenden Anmerkungen, udkommet i Hamburg 1793–98. Nernsts gennemgående arbejdsgrundlag var i korthed: Jeg vil producere et leksikon, og det, der står i det, skal være korrekt. Det kunne gennemføres før – det kan det også nu! Måske er antallet af relevante lemmata større end for 200 år siden, men det opvejes mange gange af de muligheder, der findes i dag, til at indhøste nødvendige information.

Fagordbøger

Et højere formidlingsniveau kræves ved konception af fagordbøger, der i modsætning til almene værker omhandler delemler. Eksempler på dette er f.eks. A-Z Medicinsk Ordbog, Molekylær Biologisk Leksikon, Medicinsk ordbog dansk/engelsk- engelsk/dansk og Genetisk Ordbog. De kan være lavet til lægmand eller til en bruger, der har et højere startpotentiale end lægfolk i almindelighed. Til at teste markedsførte værker i denne kategori har jeg udvidet min ovennævnte liste over testlemmata. Den blev suppleret med mere specifikke fagtermer som for eksempel heterokaryon, transkription, meiose, PCR, ribosomalt DNA osv.

Lemmaselekteringen: Jeg observerede to kritisable forhold. Enten var lemmata, der efter min mening var overordnede, nævnt i en sammenhæng, hvor de indtog en mere beskeden plads, og i øvrigt ikke altid kunne findes særskilt ved et opslag. Eller efter min mening relevante lemmata glimrede ved deres fravær.

Hvis værket ellers generelt har et fornuftigt indhold i forhold til emne og brugere, synes jeg ikke at min ovennævnte kritik af lemmaselekteringen er tungtvejende.

For det første kan man, hvis man har en smule indsigt i emnet, ofte "nøgle" sig til, i hvilken anden sammenhæng, end den man lige har i hovedet, en bestemt information kan findes. Og for det andet har man som regel supplerende muligheder end lige den ene bog eller det ene skærm-billede, man sidder med. Det kræver flere opslag, hvilket er uønsket. Men en ordbog kan være udmærket, uden at den er perfekt. Afsluttende om dette mener jeg, at ligegyldigt hvilke selektions-kriterier man vælger, så er der et uundgåeligt element af subjektivitet i dem.

Hvor korrekte er så oplysningerne i fagleksika? Jeg har fundet smuttere i de værker, som jeg har undersøgt, men det er vand ved siden af de mere bredt anlagte leksika. Det har ikke at gøre med en fagordbogs natur i sig selv. Den har ingenlunde patent på at være mere sanddru end de bredere anlagte ordbøger. Det hænger sammen med at man i forlagene ved, at fagordbøger – uan-set hvilken brugergruppe man henvender sig til – skal indeholde en høj, faglig kvalitet. Hermed vil jeg ikke sige, at de ordbøger, som jeg har kikket på alle er lige gode – for det er de ikke – men graden af misinformation er lille, og det synes jeg, at man skal glæde sig over.

På grundlag af samarbejdet mellem Henning Bergenholtz og mig, skal jeg dog ikke undlade at gøre opmærksom på en generel negativ tendens i faglige leksika: De informerer så godt som aldrig om sproget. Mange fagfolk mener umiddelbart, at det heller ikke gør noget. Jeg mener, at denne opfattelse er forkert, og det vil jeg illustrere med et eksempel. En mediciner forsker i et specielt patologisk fagområde, og i forbindelse med sin forskning ønsker han eller hun at publicere sine resultater. I denne sammenhæng har han eller hun opdaget, at visse observationer kan skyldes forekomsten af afvigende genetiske styringsmekanismer. Han eller hun får fat i forskellig litteratur deriblandt en genetisk fagordbog og noget peger på, at de opnåede observationer kan forklares ved en model, der kendes fra bakteriegenetikken. Hovedelementet i denne model er en funktionel enhed, der har fået betegnelsen **operon**. Hvis nu publikationen skal udkomme i *The Lancet*, er der ingen problemer. På engelsk hedder det slet og ret **an operon**. Hvis nu artiklen skal udkomme i *Ugeskrift for Læger*, er situationen en anden, fordi ordbogen ikke giver oplysning om det hedder **en** eller **et** operon. Hvis ordet f.eks. i forbindelse med et foredrag skal udtales, melder følgende spørgsmål sig: hedder det 'operon eller ope'ron? Og på tysk? Der, die, das Operon? I afsnittet Glossar i *Taschenatlas der Genetik 1994* hedder det:

Operon (Jacob & Monod, 1959) - Eine Gruppe funktionell und strukturell zusammenhängender Gene mit Regulation der genetischen Transkription.

Den relevante faglitteratur er tilvejebragt. Den faglige vinkel, som naturligvis er den vigtigste er tilgodeset, men en sproglig information findes ikke.

Anvendelse af fagordbøger

Som eksempel på ovenstående vælger jeg det molekylærbiologiske område. Dels fordi det er mit fagområde, dels fordi jeg både alene og sammen med Henning Bergenholtz har arbejdet med fremstilling af ordbøger inden for denne emnekreds.

Det institut, hvor jeg er ansat, har navnet Institut for Økologi og Molekylær Biologi. Jeg hører til sektion for Genetik og Mikrobiologi, underviser i genetik og foretager i samarbejde med den zoologiske sektion populationsbiologiske studier. Ud fra denne baggrund er det muligt, at lave en lille undersøgelse af, i hvor høj grad studerende og videnskabeligt ansatte personer er ordbogsbrugere.

Studerende

Ved begyndelsen af det nu afsluttede undervisningssemester udleverede jeg en forelæsningsplan, hvor jeg anbefalede studerende supplerende læsning. Dels biokemisk litteratur, fordi mange af de studerende ikke har andet at henholde sig til, end hvad de har lært i gymnasiet. Dels to fagordbøger indenfor det genetiske område, der skal supplere det glossary, der findes i lærebogen. I første del af semesteret er det navnlig alle de nye faglige termer, der volder besvær (gen, allel, homologe kromosomer, søsterkromatider osv.). I semesterets anden del er der i den supplerende læsning uddybende forklaringer til emner, der tages op i lærebogen, men som ikke følger dem til dørs.

Desuden er der endnu en faktor, der spiller ind. Den sproglige. Bogstavelig talt er al faglitteratur på engelsk. På den baggrund kan det ikke undgås, at der opstår banale forståelsesmæssige vanskeligheder af sproglig art. Ved eksamen stilles spørgsmålene, skriftlige såvel som mundtlige, på dansk og besvarelsene skal ligeledes være på dansk. Grunden til det er, at kandidater fra vores universitet skal kunne formulere deres faglige viden og senere forskning på dansk.

Ved afslutningen af semesteret, udleverede jeg et evalueringsskema hvor de studerende bl.a. blev bedt om at besvare følgende: Er der benyttet andre **fag-/lærebøger** end den "officielle"? **Fagordbøger**? Lærebogens **glossary**? Antallet af studerende var knap 200. Besvarelsene var som følger:

Andre fag-/lærebøger: Knap 10% svarer bekræftende, nogle med henvisning til at have benyttet f.eks. biologibøger fra gymnasiet.

Fagordbøger: Godt 10% svarer bekræftende. I ca. halvdelen af tilfældene er det de samme, som har benyttet andre fag-/lærebøger.

Lærebogens glossary: Omkring 20% har brugt bogens tilbud.

Konklusionen af studenterundersøgelsen er nem at drage, men opmuntrende er den ikke ligefrem.

De videnskabelige medarbejdere

På vores institut er medarbejderstaben uddannet på meget forskellig vis. Vi er agronomer, biologer, biokemikere og en enkelt forstuddannet. Områderne er økologi, mikrobiologi i jord og vand, populationsbiologi, genetik, DNA-teknologi osv. Vi vader hele tiden i "hinandens fagområder", hvilket i sig selv er meget stimulerende. Umiddelbart måtte det vel betyde, at hver af os havde dækket sig ind med nogle gode, lidt brede fagordbøger om instituttets emner. Der findes ordbøger hos de forskellige medarbejdere, men ikke så mange, som jeg ville have troet og desuden synes anskaffelsen af ordbøger at være foretaget ret usystematisk.

Institutionsbiblioteker

Landbohøjskolens bibliotek, Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek har en afdeling med fagordbøger i læsesalen. Den er ikke voldsom imponerende, men hvad der næsten er værre, det er, at den ikke giver indtryk af at være opdateret med omhu.

Danmarks tekniske Bibliotek på Danmarks teknisk Universitet har ligeledes en samling med fagordbøger. Den er langt større end Landbohøjskolens, og den er i en langt bedre forfatning. I

modsatning til, hvad jeg har set på Landbohøjskolen, har jeg kunnet notere brugere af DTU's læsesal, der har benyttet tilbuddet af fagordbøger.

Brugerrollen i forbindelse med fagordbogen

Ud fra ovenstående kan brugerpopulationen inddeles i to klasser. En gruppe bestående af personer, der ikke er potentielle brugere til en bestemt fagordbog og en anden gruppe, der omfatter potentielle brugere. Det er den sidste, der er interessant. Denne gruppe kan igen inddeles i to subklasser. I den ene finder man den aktive bruger og i den anden personer, der ikke er sig rollen som bruger bevidst. En afgørende ting for den praktiske fagleksikograf er at øge antallet af aktive brugere ved at mindske subgruppen af ikke-aktive brugere.

Umiddelbart er det indlysende, at der skal laves et godt markedsføringsarbejde. Den personlige erfaring, som jeg har på dette område, er ikke opmuntrende. Det må da være indlysende, at et forlag, der udgiver en fagordbog, er interesseret i, at den sælger. Jeg skal ikke indlade mig på økonomiske overvejelser ud over at pege på, at en høj pris for værket kan være hindrende for salget. Fagbogens emne er naturligvis interessant. Hvis emnet er både for snævert og marginalt, er brugergruppen lille. Det betyder et lille salg.

Men hvis værket er af mere almen karakter som f.eks. genteknologi? Spørgsmål inden for dette fagområde behandles ustandselig i pressen, diskuteres blandt politikere, præster, læger, jurister og folk i bred almindelighed.

Bogens niveau spiller naturligvis en rolle. Hvis der kræves visse forudsætninger, for at man kan få udbytte af værket, så er der automatisk en gruppe mennesker, der simpelthen ikke er potentielle brugere. Men hvad så med dem, der har forudsætningerne eller skal/kan skaffe sig dem?

I Genteknologisk Ordbog dansk-engelsk/engelsk-dansk har Henning Bergenholtz og jeg skrevet.

Det har været vores ønske at udarbejde en ordbog, som kan tjene som værktøj for alle, der på den ene eller anden måde kommer i berøring med genteknologien og ved hjælp af ordbogen ønsker at skaffe sig en vis viden om faget og dets sprog. Mere konkret kunne dette være medarbejdere inden for stat, amt, kommune og i den private sektor, som i forbindelse med ændrede medicinske behandlingsmetoder, patentansøgninger, levnedsmiddelkontrol, miljøspørgsmål mv. har brug for hjælp i deres arbejde. Der er således tale om en bred vifte af personer, hvis baggrund kan være medicin, teknik, farmaci, biologi, jura og journalistik. Hertil hører også, at mange translatører, som beskæftiger sig med oversættelse af tekster med genteknologisk indhold, kan få gavn af ordbogen.

Bogen blev markedsført i 1992. Der er nok solgt færre end tusind eksemplarer.

Jeg kender andre eksempler på fagordbøger, der heller ikke er nået ud til den potentielle brugerskare. Hvis man ser på fagordbogens anvendelse ud fra denne synsvinkel, står det ikke for godt til med fagleksikografien.

Omvendt har jeg en tyrkertro på, at fagordbøger har deres mission. De kan noget, som andre værker ikke kan. De kan give en konkret information på kort tid. Og hvis det er nødvendigt, kan den ønskede information sammenstykkedes via flere opslag. Stadigvæk med et ganske overskueligt tidsforbrug. Logisk set er den næste opslagsmulighed håndbogen. Der er overlap, men forholdet mellem fagordbog og håndbog er efter min mening den, at der, hvor fagordbogen ikke mere slår til, må håndbogen træde til. Så er chancen for den korte, koncise information udtømt og fordybelser er fornøden.

Afsluttende bemærkninger

En vigtig gruppe af potentielle brugere er **beslutningstagere og disses rådgivere**. Ovenfor henviste jeg til, at mange forskellige mennesker kan forstå sig selv som brugere af information om genteknologi. Dermed antydede jeg, at der er en åben mulighed beroende på et personligt valg. Men beslutningstagere udgør en gruppe, der efter min mening ikke kan tillade sig ikke at have en elementær viden om emnet. Nogle studerende ved Landbohøjskolen havde en sær oplevelse, som er tankevækkende. Som led i deres studium skulle de udarbejde et gruppearbejde i forbindelse med kloningsproblematikken, som skyldes det klonede får Dolly. Et indtryk af denne debat kan man få ved at læse *Mammalian Cloning Debate Heats Up* af Eliot Marshall. De studerende fik etableret et interview med en kendt, politisk ordfører for et af Danmarks store politiske partier. Der er tale om en politiker, der offentligt og i ganske tydelige vendinger havde taget afstand fra anvendelsen af kloningsteknikker. Interviewet afslørede at den pågældende ikke vidste, hvad kloning var. Det kunne han have slået op i en passende ordbog. Han vidste heller ikke, at man har anvendt kloning i planteverdenen i tusindvis af år, og at kloning af dyr er foretaget gennem de sidste 20 år mange steder i verden, bla. også på Landbohøjskolen. Desuden vidste han ikke, at kloning ikke er genteknologi. Dollys "far" Ian Wilmut har jo ikke pillet ved den eksisterende genpulje, kun fremstillet en kopi af et bestemt får.

Denne person er en beslutningstager. Med den position, den pågældende har, er der mulighed for at indhente information hos rådgivere på snart sagt på et hvilket som helst niveau. Alligevel er denne politiker villig til, med sin manglende viden, at stille sig på folketingets talerstol og deklamere: Kloning skal forbydes.

Dette er givetvis ikke et enestående eksempel. Allevegne sidder politikere i situationer, som den nævnte.

I det aktuelle tilfælde kan man indtage det synspunkt, at hvis et enkelt land forbyder kloning, så er det jo ingen katastrofe. Så gøres det andre steder, og forskerne skal nok finde hen, hvor græsset gror.

Men lad os vende historien om. Der er genteknologiske tiltag, hvor man må indføre en fornuftig lovgivning for at kunne kontrollere de nye teknikkers anvendelse. Styringen skal ikke kun være baseret på en politisk, økonomisk og etisk men i høj grad også på en faglig vurdering af problemstillingen. Tænk, hvis politikere, med samme videnballast og samme nonchalance over for mulighed for rådgivning som nævnt for lidt siden, bliver ledt til at acceptere tiltag, som på kortere eller længere sigt viser sig udelukkende at være til gavn ud fra en snæver synsvinkel men generelt er uønsket!

Litteratur

Bertelsmann Universalexikon 1993: CD-ROM. Gütersloh-München: Bertelsmann

Duden 1995: Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in acht Bänden. Mannheim/Wien/Zürich: Hrsg. u. bearb. vom Wissenschaftlichen Rat und den Mitarbeitern der Dudenredaktion unter Leitung von Günther Drosdowski.

Kaufmann, U. 1990: Molekylær Biologisk Leksikon, Frederiksberg: DSR Forlag.

Kaufmann, U./H. Bergenholtz 1992: Genteknologisk Ordbog dansk-engelsk/engelsk-dansk. København: GAD.

- Kaufmann, U. 1997: Fachwörterbücher mit und ohne Mitwirkung von Lexikografen, Fachexperten und Sprachexperten. In: A. Zettersten/J.E. Mogensen/V. Hjørnager Pedersen (eds): *Symposium on Lexicography VIII*. University of Copenhagen (in print).
- Lademann 1995 = Lademanns Multimedial Leksikon. København: Lademann 1995.
- Marshall E. 1997: Mammalian Cloning Debate Heats Up. *Science* Vol. 275, 1733. New York: AAAS.
- Noreng, H./T. Knudsen/A. Sommerfelt 1995: *Norsk Riksmålsordbok*. Oslo: Norsk Akademi for Sprog og Litteratur, Kunnskapsforlaget.
- Nyhedsbrev 1997 = Nyhedsbrev, Akademiet for de tekniske Videnskaber, April, Nummer 1.
- Passarge, E. 1994: *Taschenatlas der Genetik*. Stuttgart-New York: G. Thieme Verlag.
- Pilegaard, M./H. Baden 1994: *Medicinsk Ordbog dansk-engelsk/engelsk-dansk*. København: GAD.
- Robert 1985 = *Dictionnaire alphabétique de la langue française*. 1ère édit. et 2ème édit. Paris: Robert
- Wanscher, J.H./I. Linde-Laursen 1974: *Genetisk Ordbog*. Frederiksberg: DSR.
- Zetterberg, B./B. Lindskog 1996: *A-Z Medicinsk Ordbog*. Ølstykke: Medicinsk Forlag.

